

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

СМІРНОВА Тетяна Анатоліївна –

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії і методики музичної освіти Харківського національного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського.

Наукові інтереси: музично-педагогічна освіта України.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

SMYRNOVA Tetiana Anotolievna – Doctor

of Pedagogical Sciences, Professor, professor Department of Theory and Methodology of Artistic Education at Kharkiv National University of Arts named after I.P. Kotljarevsky.

Circle of research interests: music-pedagogical education of Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2019 р.

УДК 378.013 (076.5)

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна –

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
<https://orcid.org/0000-0003-4453-9887>
 e-mail: oksana.filonenko02@gmail.com

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО
 ДО НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ**

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Професійна підготовка викладачів для закладу вищої освіти, здатних швидко й ефективно адаптуватися до мінливих умов соціуму сьогодні є запорукою якості вищої освіти, важливим чинником її розвитку.

Підготовка майбутніх викладачів ЗВО до професійної діяльності, яка за своєю суттю є творчою, дозволяє розширити діапазон професійних інтересів фахівців, дає можливість осмислено впроваджувати і перевіряти новаторські пропозиції, сприяє залученню викладачів до внутрішньої перебудови освітнього процесу, що може гарантувати його постійне самовдосконалення, готовність до прийняття педагогічними працівниками інноваційних нововведень.

У низці освітніх документів: Законах України «Про вищу освіту» (2014) [4], «Про освіту» (2017) [5] та ін. акцентується увага на формуванні інтелектуального потенціалу нації та всебічному розвитку особистості як найвищої цінності суспільства. Внаслідок цього змінюється і роль викладача ЗВО, діяльність якого полягає в забезпеченні універсальним механізмом режимного системного функціонування професійного мислення, оволодіння яким допоможе майбутнім викладачам у будь-яких ситуаціях внести якість у питання, привернути увагу, викликати інтерес, показати суперечливість фактів та розв'язати виявлені протиріччя, обґрунтувати правильність вирішення проблем і здійснити конкретні дії на практиці,

прогнозуючи їх наслідки, та розкрити динаміку почуттів, емоцій, мотивів, потреб, цілей, що вивчають спрямованість розвитку особистості.

Тому, формування науково-педагогічних знань, способів дій і розвитку відношення до інноваційної діяльності у майбутніх викладачів слід розглядати як стратегічне завдання. Думку про необхідність поєднання педагогом функцій викладача і функцій ученого висловив видатний педагог В. Сухомлинський: «Якщо ви хочете, щоб педагогічна праця приносила вчителю радість, щоб повсякденне проведення уроків не перетворилося в нудну одноманітну необхідність, поведіть кожного вчителя на щасливу стежку дослідження... Стає майстром педагогічної праці, скоріше всього той, хто відчув у собі дослідника...» [9, с. 68].

Актуальність проблеми підготовки майбутніх викладачів до науково-педагогічної творчості в умовах магістерської підготовки зумовлюється різними чинниками. Вирішення її як у теоретичному так і в практичному плані істотним чином підвищить рівень і якість професійної підготовки, забезпечить формування і розвиток у магістрів стійких інтересів до науково-педагогічної діяльності, а також оволодіння визначеними вміннями та навичками проведення науково-дослідної роботи. Це, зі свого боку, забезпечить умови для підвищення ефективності освітнього процесу в сучасному ЗВО, де основна увага зосереджується на новітніх технологіях навчання студентів, на особистісно зорієнтованому підході в педагогічному

процесі, на творчому вирішенні дидактичних, розвивальних і виховних завдань.

Отже, демократичні та гуманістичні процеси в Україні детермінують педагогічні методи і стилі, що пов'язані з особистісно орієнтованою, творчо-інноваційною діяльністю майбутнього викладача ЗВО. Суспільно значущим напрямом предметно-методичної підготовки є оновлення на гуманістичній основі її мети, змісту, форм, методів, прийомів та формування інноваційного стилю діяльності майбутнього викладача.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчує, що професійній підготовці майбутнього викладача закладу вищої освіти, розвитку його професійно значущих якостей приділяється належна увага. У науковому аспекті система підготовки педагогічних кадрів для вищих навчальних закладів розглядалась у контексті створення вітчизняної системи ступеневої освіти (В. Андрущенко, І. Бех, А. Богуш, І. Зязюн, М. Степко та ін.), формуванню компетентності викладача в умовах магістратури (О. Гура), розвиток творчого потенціалу майбутнього викладача вищої школи (Р. Цокур), підготовка магістрантів до науково-дослідної діяльності (Г. Матушанський, Ю. Соляніков), підвищення результативності підготовки студентів магістратури (В. Берека, С. Вітвицька, В. Бондарь, О. Мороз, З. Сліпкань) тощо. Однак, проблеми якості підготовки, її завдання і шляхи досягнення необхідного рівня готовності майбутніх магістрів ЗВО до науково-педагогічної творчості все ще потребує наукової розробки.

Мета статті – розкрити особливості підготовки майбутніх викладачів ЗВО до науково-педагогічної творчості в умовах магістерської підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «педагогічна творчість» є одним з центральних понять психолого-педагогічної науки.

Педагогічна творчість, як зазначає А. Маркова, – це пошук і вирішення чогось нового, раніше невідомого: для себе (виявлення педагогом варіативних нестандартних способів вирішення педагогічних завдань) або для себе і для інших (використання інноваційних підходів і прийомів) [8]. Її передумовою є гнучкість людського мислення, яка виявляється в здатності особистості до багатогранного бачення світу.

В. Кан-Калик і М. Нікандров, розглядаючи творчу сутність педагогічної діяльності, зазначають: «своєрідність педагогічної творчості полягає в тому, що

творчий характер носить не тільки акт вирішення педагогічного завдання, а й сам процес втілення цього рішення в спілкуванні з дітьми» [7, с. 56].

На думку В. Сухомлинського, гармонійного, всебічного розвитку, освіченості, духовного багатства, моральної чистоти – усього цього людина досягає за умов, коли поряд з інтелектуальною, моральною, естетичною культурою вона досягає високого ступеня культури праці, трудової творчості [9].

Процес розвитку педагогічної творчості є складним і багатofакторним. Він залежить від ряду взаємодоповнюючих умов: – педагогічна компетентність; – прагнення до творчого пошуку; – володіння педагогічною технікою; – педагогічний досвід; – акторські здібності; – уява і інтуїція; – спостережливість; – гнучкість мислення; – психологічна грамотність тощо [7].

Якщо система професійної підготовки вчителів, незважаючи на всі новоутворення і зміни, забезпечується вищими педагогічними навчальними закладами освіти IV рівня акредитації, то система підготовки викладачів вищих навчальних закладів не задовольняє сучасних потреб суспільства: у більшості науковопедагогічних працівників вищої школи відсутня психолого-педагогічна освіта, яка значною мірою визначає успішність реалізації всіх функцій педагогічної діяльності, – зауважує О. Гура [3, с. 3].

Аналіз сучасних наукових розвідок показав, що для розвитку творчого підходу до професійної діяльності необхідно вже в вузі у майбутніх викладачів створювати умови для розвитку гнучкого продуктивного мислення, здатності до самовдосконалення, самоосвіти, рефлексії власної діяльності і її результатів, уяви, імпрровізації, заснованої на знанні і інтуїції. Це дозволить генерувати різноманітні оригінальні ідеї, вирішувати нетривіальні, складні завдання, оперувати суперечливою інформацією. Для ефективного здійснення даного процесу необхідно оптимізувати підготовку педагогічних кадрів, удосконалити зміст, методи і форми освітньої діяльності у ЗВО.

Як зазначає С. Вітвицька, основним змістом діяльності вищого навчального закладу стає формування інноваційного освітньо-виховного середовища, що передбачає: зміну організації і змісту освіти з метою інтеграції у світовий освітній простір; оптимізацію кадрового забезпечення; комплексне вдосконалення професійної майстерності педагогів. через опанування інноваційними і дослідно-експериментальними видами діяльності [1].

С. Зеєр наголошує на тому, що на

професійне становлення особистості педагога впливає розвиток його творчого потенціалу. Недосконалість системи стимулювання творчої роботи педагога, неефективність функціонування, узагальнення, поширення передового педагогічного досвіду і творчих знахідок викладачів-новаторів негативно впливають на самореалізацію майбутнього викладача, який працюватиме у виші [6].

Зазначимо, що оволодіння науково-дослідною діяльністю виступає першою і головною ціллю підготовки фахівців в магістратурі. Вона також є засобом підготовки фахівця нового типу. Вважаємо, що її досягнення буде сприяти посиленню ролі наукової діяльності в освітньому процесі; забезпечувати спільну участь магістрантів і викладачів у виконанні конкретних науково-дослідних робіт; створювати умови для творчого наукового зростання магістрантів; стимулювати у них розвиток стійкого професійного інтересу до наукової праці; інтеграції навчальної та науково-дослідної діяльності студентів; інтенсифікації та індивідуалізації освітнього процесу.

На думку С. Вітвицької, всебічна підготовка студентів-магістрантів до науково-дослідної та науково-педагогічної діяльності передбачає: – освоєння методів, прийомів і процедур виконання наукової роботи і викладацької роботи; – здобуття навичок організації наукової та педагогічної діяльності; – оволодіння комп'ютерними та іншими технічними засобами, що застосовуються в науково-дослідницькій діяльності; – придбання досвіду підготовки публікацій та навчально-методичних розробок [2].

Зміщення акцентів з викладання на організацію навчання студентів як самостійної систематичної самоосвітньої діяльності, що лише супроводжується і підтримується викладачем, стає одним з найважливіших орієнтирів для обґрунтування змісту підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів для вищої педагогічної школи, визначення її стратегічних цілей і орієнтирів.

С. Вітвицька наголошує, що головна цінність магістерської підготовки полягає в тому, що вона дозволяє готувати фахівців, які вже мають певні доробки для вступу в аспірантуру у вигляді публікацій, досвіду участі у наукових дискусіях на конференціях і семінарах. Зважаючи на це, навчання в магістратурі повинно бути спрямовано на підготовку дослідника, здатного не тільки кваліфіковано вирішувати наукові завдання в конкретному професійно-освітньому напрямку, але й здатного до рефлексії, творчості і самопізнання.

С. Вітвицька розрізняє навчально-

дослідну і науково-дослідну діяльність магістрантів. На її думку, навчально-дослідна діяльність магістрантів реалізується переважно у навчальному процесі при виконанні навчальних завдань, науково-дослідна – у виконанні кваліфікаційної роботи, яка вважається самостійним науковим дослідженням, що містить сукупність результатів і наукових положень, висунутих магістрантом для публічного захисту. Але і у навчанні, і в опануванні науки магістранти повинні спиратися на дослідження [2].

Підготовка студентів до науково-педагогічної творчості повинна носити цілеспрямований системний характер. У практиці вищих навчальних закладів широко використовуються завдання студентам для самостійної роботи, що передбачають складання: узагальнюючих таблиць; структурних блок-схем лекції; кросвордів з теми; тестів з теми (одиничний, множинний, альтернативний і впорядкований вибір); переліку визначень ключових понять курсу з посиланням на джерела; анотування статей (5–6 з однієї теми курсу), книги або окремих розділів, що тісно пов'язані з темою; написання рефератів і доповідей за визначеними викладачем темами; різноманітні групові завдання, що передбачають розв'язання або підготовку проблемних ситуацій; підготовка та захист кваліфікаційних робіт [1].

В якості однієї з найважливіших об'єктивних умов розвитку педагогічної творчості вчені розглядають вплив соціокультурної, педагогічної реальності, конкретного культурно-історичного контексту, в якому творить педагог у певному часовому проміжку. До інших об'єктивних умов відносять: позитивний емоційний психологічний клімат в колективі; рівень розвитку наукового знання в психолого-педагогічній та спеціальній сферах; наявність адекватних засобів навчання і виховання; наукова обґрунтованість методичних рекомендацій і установок, матеріально-технічна оснащеність педагогічного процесу тощо [10].

Ми підтримуємо думку Т. Щербакової, що також значним потенціалом у розвитку творчості майбутніх викладачів має естетично грамотно організоване середовище ЗВО, яка включає в себе такі компоненти, як зовнішнє оформлення будівлі, інтер'єр приміщень, естетична організація навчального процесу, предмети естетичного циклу [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, в освітньому середовищі вищого навчального закладу повинно бути місце активного пошуку, реалізації здібностей та інтересів студентів, накопичення особистого творчого досвіду.

Все це буде сприяти розвитку творчих здібностей студентів, які вони зможуть реалізувати в подальшій викладацькій діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виокремленні педагогічних умов, які сприяють формуванню готовності майбутніх викладачів ЗВО до науково-педагогічної творчості.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Вітвицька С. С. Практикум з педагогіки вищої школи: навч. посібник / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 396 с.

2. Вітвицька С. С. Сучасні технології підготовки магістрів в умовах ступеневої педагогічної освіти / С. С. Вітвицька // Вісник Київського міжнародного університету. – К. : КМУ, 2004. – Серія: Педагогічні науки. – Вип. 5. – С. 43–54.

3. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Гура. – К., 2008. – 38 с.

4. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII / База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>.

5. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 38-39 Law of Ukraine «On Education» of 09.05.2017 № 38-39 / База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

6. Зеер Э. Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога / Э. Ф. Зеер. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1988. – 116 с.

7. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество / В. А. Кан-Калик, Н. Д. Никандров. – М., 2003. – 144 с.

8. Маркова А. К. Психология труда учителя: книга для учителя / А. К. Маркова. – М.: Просвещение, 2003. – 192 с.

9. Сухомлинський В. О. Методика виховання колективу / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1971. – 208 с.

10. Щербакова Т. Н. Творчество в деятельности современного педагога / Т. Н. Щербакова // Актуальные вопросы современной педагогики: материалы IV международной научной конференции (г. Уфа, ноябрь 2013 г.). – Уфа: Лето, 2013. – С. 21–25.

REFERENCES

1. Vitvyts'ka, S. S. (2005). *Praktykum z pedahohiky vyshchoyi shkoly*. [Workshop on Pedagogics of Higher Education]. Kyiv.

2. Vitvyts'ka, S. S. (2004). *Suchasni tekhnolohiyi pidhotovky mahistriv v umovakh stupenevoyi pedahohichnoyi osvity*. [Modern technologies of masters training under conditions of advanced pedagogical education]. Kyiv.

3. Hura, O. I. (2008). *Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannya psykholoho-pedahohichnoyi kompetentnosti vykladacha vyshchoho navchal'noho zakladu v umovakh mahistratury*. [Theoretical and methodological foundations of formation of psychological and pedagogical competence of a teacher of a higher educational establishment in the conditions of a magistracy]. Kyiv.

4. *Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu»* [Law of Ukraine «On Higher Education»] vid 01.07.2014 № 1556-VII / Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/1556-18>.

5. *Zakon Ukrainy «Pro osvitu»*. [Law of Ukraine «On Education»] vid 05.09.2017 № 38-39 / Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» / Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

6. Zeyer, E. F. (1988). *Professional'noye stanovleniye lichnosti inzhenera-pedagoga*. [Professional formation of the personality of an engineer-teacher]. Sverdlovsk.

7. Kan-Kalik V. A., Nikandrov N. D. (2003). *Pedagogicheskoye tvorchestvo*. [Pedagogical creativity]. Moscow.

8. Markova, A. K. (2003). *Psikhologiya truda uchitelya*. [The Psychology of Labor of a Teacher]. Moscow.

9. Sukhomlyns'kyy, V. O. (1971). *Metodyka vykhovannya kolektyvu*. [Method of education of the collective]. Kyiv.

10. Shcherbakova, T. N. (2013). *Tvorchestvo v deyatelnosti sovremennogo pedagoga*. [Creative Work in the Activities of a Modern Teacher]. Ufa.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЛОНЕНКО Оксана Володимирівна – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка.

Наукові інтереси: освіта Кіровоградщини (Слісаветградщини) другої половини XIX – XX століття.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FILONENKO Oksana Vladimirovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Pedagogical Sciences, Associate Professor Centralukrainian Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University.

Circle of scientific interests: Education of the Kirovohrad Region (Yelysavethradshchyna) of the second part of the XIX and XX centuries.

Стаття надійшла до редакції 15.08.2019 р.